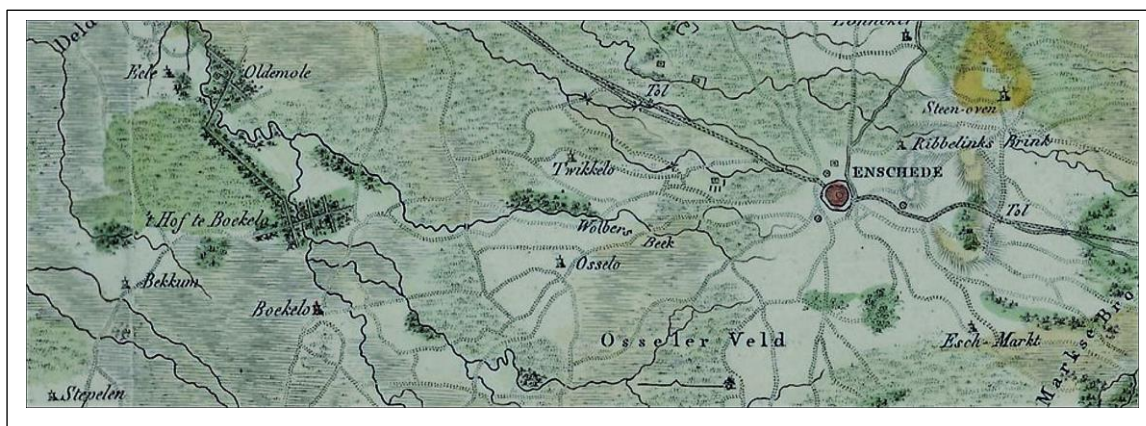
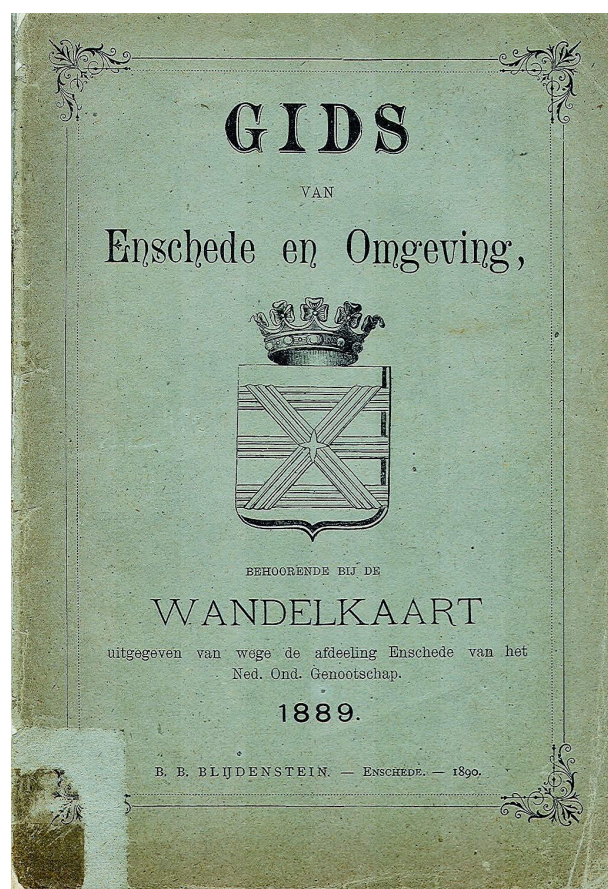

Wandeling uit 1889 in de buurtschappen Broekheurne, Usselo, Boekelo en Beckum.

Kaart Overijssel 1826

[Foto SCEE]

Inleiding.

In de Gids van Enschede en Omgeving [1889] uitgegeven door de afdeling Enschede van het Nederlandsch Onderwijzers Genootschap en werd samengesteld door J.J. van Deinse, S. Bloemendaal en Dr. A. Benthem Gzn, is een interessante wandeling met Wandelkaart opgenomen. In deze illustratie hebben wij geprobeerd het spoor van deze wandeling in 2018 te volgen met bijpassende kaarten en actuele foto's.

Van Deinse, tijdens het verschijnen van de gids in 1889 22 jaar oud, werkte toen nog in het onderwijs, evenals zijn latere schoonvader S. Bloemendaal, die hoofdonderwijzer was. Kort daarop zou van Deinse uit het onderwijs stappen en een leidende functie bij de firma Jannink aanvaarden.

Van Deinse zou vooral bekend worden als Twents regionalist vanwege zijn onderzoek en publicaties maar vooral vanwege de vele initiatieven die hij nam en functies die hij bekleedde in de wereld van de Enschedese en Twentse cultuur en geschiedenis. De derde auteur Dr. A. Benthem, oud-leraar van Van Deinse, zou in 1895 het standaardwerk Geschiedenis van Enschede en zijne naaste omgeving laten verschijnen.

Wij hebben de tekst en het lettertype van de originele publicatie **ongewijzigd** gelaten en deze aangevuld met actuele informatie of verder verduidelijkt met foto's en kaarten.

Broekheurne. [Originele tekst en lettertype]

Verlaten wij nu deze in vele opzichten merkwaardige en aan sagen rijke veenstreek en richten wij ons naar het zuidwesten dan komen wij in het minst bekende gedeelte der gemeente Lonneker, in de boer- of buurtschap Broekheurne, waarin wij verscheidene schoone, houtrijke boerenerven aantreffen.

Rechts van den weg, even voor het aan de overzijde gelegen schoone erve Stroink, dat vroeger aan de stad Enschede behoorde en na den brand van 20 Mei 1750 verkocht werd, ligt een klein erve, dat den zonderlingen naam de Posse draagt.

Erve Stroink. [Foto SCEE]

In het begin van de vorige eeuw had hier het voorspannen of het verwisselen plaats van de paarden van den postwagen op Vreden, waartoe steeds twee paarden op dit erve moesten beschikbaar zijn. [Ook het plaatsje Postjan in Tweekelo aan den postweg over Bekkum naar Goor dankt aan dezelfde omstandigheid zijn naam].

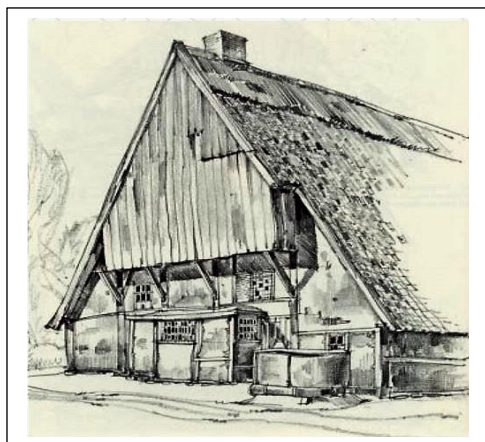
Tien minuten westelijk van hier vindt men een zeer primitieve tichelarij. Acht minuten zuidelijk van het erve Stroink ligt het Hof te Koesveld; of dit, zoals zijn naam schijnt aan te duiden, geschiedkundig merkwaardig is, kunnen wij niet uitmaken.

Erve Hof te Koesveld

In Broekheurne [2018]

Wat historische bijzonderheden aangaat is Broekheurne al zeer misdeeld; men zou zelfs met geen mogelijkheid de grenzen van deze buurtschap kunnen aanwijzen. Men spreekt zelfs thans nog wel eens van Esch-Broekheurne, dat tot de Eschmarke en met deze tot omstreeks het jaar 1815 tot de stad Enschede, en van Usseler-Broekheurne, dat tot de Marke Usselo behoorde, en alleen tusschen deze marken was de grens scherp afgebakend.

Eén merkwaardig punt, dat aan vroegere tijden herinnert, kunnen we in deze buurtschap aanwijzen en wel het erve Wüstink, eene boerenwoning, die op ongeveer een kwartier uur gaans ten zuiden van de school is gelegen. De van klei opgetrokken muren, looden ruitjes en het eigenaardig inwendig voorkomen van dit huis leeren ons hoe het meerendeel der kleinere boerenwoningen in vorige eeuwen was ingericht.

“Nienende van het Erve Weustink”

Voorgevel van het erve Weustink in de Broekheurne. Waarschijnlijk gebouwd in de tweede helft van de zeventiende eeuw. Vakwerkskelet met leemvakken. Strovlechtwerk. Houten topgevel. Gesloopt omstreeks 1925. Overkragende houten topgevel. 'Achter 'h heerd'. Put van Bentheimer zandsteen. Toestand omstreeks 1912.

Bron; Jan Jans Landelijke bouwkunst in Oost Nederland.

Aan de beschouwing van dit eeuwen-oude erve knopen wij de volgende opmerking vast:

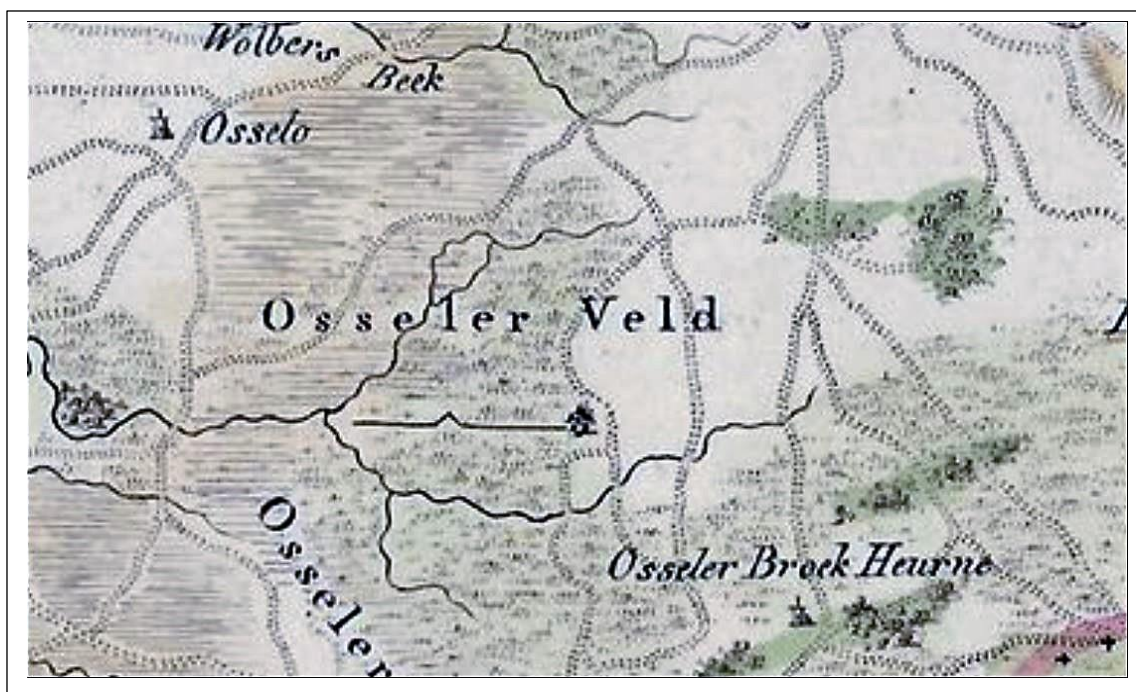
1. alle boerenhuizen in deze streken liggen met 'de niendeur' naar den weg gekeerd; speciaal in Broekheurne heeft men daarbij getracht den voorgevel naar het zuiden te plaatsen;
2. bij bijna alle oude en zeer vele nieuwe boerenwoningen vindt men - op den deurpost van de niendeur het teeken g (een zandlooper?) geschilderd, zelfs dan wanneer de deur overigens niet geverfd is. Op de vraag, door ons dikwijls gesteld, waarom zulks geschiedde, ontvingen wij nimmer een voldoende antwoord.

Keeren wij nu tot onze algemeene beschrijving terug.

Erve Brunink. [Foto SCEE]

Slechts weinige minuten noordelijk van het Wüstink ligt het schoone erva Brünink, bekend door zijn fraai hout. Gewoonlijk neemt men van hier zijn weg naar de buurtschap Usselo over het fraaie buitengoed den Helmer met zijn sierlijken koepel, van waar men een goed onderhouden kolengruisweg heeft naar den Haaksbergischen MacAdam weg, die in 1855 werd aangelegd en Usselo in twee deelen verdeeld, waarvan het noordelijke de Geerdinkzijde, het zuidelijke naar bovengenoemd buiten de Helmer- of de Helmigzijde heet.

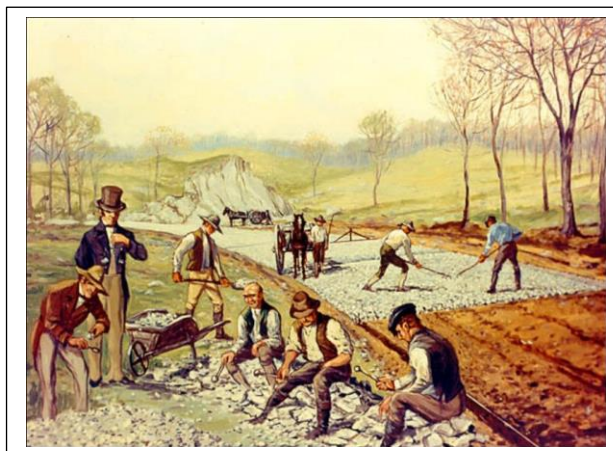
Kaart 1826 Overijssel [Kraaienberg]

Macadam is een type zeer open wegverharding in 1834 ontwikkeld door de Schot [John McAdam](#) (1756 - 1836). Het is opgebouwd uit drie lagen verschillende steenslag: de basis wordt gevormd door grove steenkorrels die voor de stabiliteit zorgen. Deze korrels worden afgestrooid door het inwalsen van twee kleinere types grind.

Dit type wegdek is door de vele holle ruimtes en het ontbreken van bindmiddel (teer of bitumen) erg gevoelig voor spoorvorming.

Daarnaast zorgt het ontbreken van bindmiddel ervoor dat steenslag en grind makkelijk kan opspatten, hetgeen zowel slecht is voor de kwaliteit van het wegdek (materiaalverlies) als voor de voertuigen die van deze wegen gebruikmaken. Om deze redenen wordt dit type wegverharding sinds de opkomst van gemotoriseerd verkeer nauwelijks meer toegepast. In verschillende landen kan men echter nog steeds macadamwegen aantreffen, vooral in dunbevolkte gebieden en in ontwikkelingslanden.

Aanleg van een macadamweg
(Boonsborough Turnpike Road,
USA) in de jaren '20 van de 19e
eeuw.

Usselo (voorheen Oslo) komt reeds vroeg voor; o.a. vindt men in 1188 het huis Lambertink in Oslo en eenige jaren later het erve Joostink in Oslo vermeld. Het eerste is het tegenwoordige erve Lammerink in Usselo; het laatste is waarschijnlijk het tegenwoordige erve Josink aan den weg naar Tweekelo.

Erve Josink.

Wanneer U dit artikel leest, bestaat het erve 't Josink al niet meer. De boerderij moest het veld ruimen voor de stadsuitbreiding van Enschede. De grote schuur, rechts van de oprijlaan, is zeer

voorzichtig afgebroken om herbouwd te kunnen worden in het Abraham Ledebouerpark. Enkele bouwkundig en historisch belangrijke zaken, voornamelijk bouwonderdelen, zijn door de heer Rakhorst, de eigenaar van dit erf, niet mede verkocht aan de gemeente Enschede, waaronder een gevelsteen uit het woonhuis met het opschrift: M.I. 1.1 MISGUNST DER MENSCHEN KAN MEI NIT DEREN ALS IK HEB DEN SEGEN DES HEREN MD CC LXXX

In de vorige eeuw brandde het huis af en werd herbouwd met materialen van afgebroken boerderijen. Duidelijk was dit te zien aan het vierkante werk. Twee moerbalken, midden boven de deel, vertoonden een stiepelgat en verder over de hele lengte gaten voor de vroegere staken van het vlechtwerk voor de wanden.

Laten we nu de historie van het erve 't Josink eens bekijken. De oudste vermelding van het erf vinden we in het Schattingsregister van Twente van 1475, uitgegeven door drs. A. L. Hulshaf. We lezen daar: "Thiozing up dat Hus to Lage is een kathe". Een kate was een engewaard erf, in tegenstelling tot een volgewaard erf. Bij de schatting van 1475 moesten de volgewaarde erven twee schilden betalen, de engewaarde erven één schild. Nu was het zo, dat de Usseler boeren probeerden om collectief deze belasting te ontduiken. Ze gaven namelijk op, dat alle Usseler erven engewaard waren, behalve de Hof van Usselo en Helmyng (Schatt. Reg. 1475, p. VII). In 1493/94 (Rek. Bisd. Utrecht, Kastelein v.h. huis Laghe), was het erve 't Josink eigendom van de bisschoppen van Utrecht.

De pacht moest betaald worden op het Huis te Laghe. Deze pacht bestond toen uit 2 mud rogge, 2 mud gerst en een pachtwijn. In het Verpondingsregister van 1601 (A. L. Stroink, Stad en Land van Twente, p. 286) lezen we, dat het erve 71 12 mudde geseis groot was. Dit betekent, dat bij 't Josink 30 schepel bouwland behoorde. De pacht is dan nog steeds gelijk aan 1493/94. De tienden uit het erf moesten opgebracht worden aan "die Frouw van Rhede". Tussen 1601 en 1626 hebben de bewoners van 't Josink deze tienden zelf aangekocht. Immers, in het register van geheven tienden in de provincie Overijssel (RAO, Statenarch, nr. 2517) wordt vermeld, dat de tienden aan hen toebehooren. Als eigenaar van het erf wordt nog vermeld "de Landsheer".

In Overijssel was men al langere tijd ontevreden over de bisschop als landheer, daar deze onvoldoende voor de veiligheid van dit gewest kon zorgen. Op 7 januari kwamen gezanten van keizer Karel V met Ridderschap en Steden van Overijssel overeen, dat het landheerschap aan de keizer zou overgaan, mits de bisschop hiervoor toestemming gaf. Deze toestemming kwam op 12 februari 1528. Zoals alle bisschoppelijke goederen kwam nu ook 't Josink aan Karel V. In 1581 vond de afzwering van diens opvolger Philips 11 plaats, waarbij de horige goederen in Overijssel in eigendom overgingen aan de provincie.

Het erve 't Josink was een van deze horige goederen. Over deze horigheid het volgende. Het lijkt mij het meest juist om de horigheid te verklaren als een soort recht van erfpacht. Natuurlijk legde de horigheid bepaalde financiële verplichtingen op de bewoners van de horige erven. Deze verplichtingen waren zo gering, dat de horige boeren zich algemeen konden opwerken tot zeer welvarende lieden. Zo ook de bewoners van 't Josink.

We zien dit duidelijk in de verschillende belastingkohieren uit de zeventiende en de achttiende eeuw, waarbij zij steeds worden aangeslagen voor bedragen, die boven het gemiddelde liggen. Ook het feit, dat zij reeds tussen 1601 en 1626 de tienden uit hun erf konden afkopen, duidt wel op hun welgesteldheid. Bij de eerste Staatsregeling der Bataafse Republiek in 1798 werd de horigheid afgeschaft. Op 1 september 1829 kochten Aaltje Varvik, weduwe van Jan Josink, met haar dochter Fennaken Josink en Gradus Bos, het erve 't Josink met alle toebehooren van de Domeinen.

De prijs bedroeg f 2624,70. In deze koopakte worden bijna dertig veldnamen vermeld, welke voor het overgrote deel gelokaliseerd konden worden (huisarch. 't Josink). De zoon van Gradus Bos en Fennaken Josink, Jan Bos, trouwde met Hermina Roerink. Zij erfden het erve 't Josink. Voor dit huwelijk was het bezit van de familie Bos op 't Josink reeds aanzienlijk uitgebreid door grondaankopen. Via Hermina Roerink werden nog enkele boerderijen door erfenis verkregen. Omstreeks het begin van deze eeuw tenslotte behoorden de volgende boerderijen bij 't Josink: 'n Geertman, 't Spieker, de Jochems, de Heerscha, Höwkempke, Rouwenbos, 'n Hof, 't Slat, de Heurne, 't Eulderink en de Hotwönner.

De laatste bewoner van 't Josink was de familie Krommendam, die dit erf, gelegen aan de Strootsweg te Usselo, gem. Enschede, begin december 1968 moest verlaten. Tenslotte nog iets over de naam 't Josink. De oorspronkelijke naam luidt in 1475 Tiozing. In tegenwoordige spelling is de letter "t" losgemaakt van de naam en wordt opgevat als lidwoord, blijkbaar naar analogie van namen als Het Stroot, De Wesseler, en Het Brunink. In feite is dit onjuist. Ook op andere plaatsen heeft dit zelfde verschijnsel zich voorgedaan: 't Joostman te Almelo: in 1511 Thijosink; 't Joost in Tubbergen: in 1475 Thyozing; 't Joost in Geesteren (verdwenen): in 1475 Thiozing; 't Josink in Zenderen: in 1385 Thyasinck, in 1475 Thyosing. Waarschijnlijk moet het bestanddeel "thios" worden afgeleid van het gotische "thiuda", of het oud-saksische "thioda" tot diet = volk. In elk geval is het onjuist de naam te verklaren als te zijn afgeleid van de naam Joost.

Enschede, maart 1969 J. J. H. Meijer [Oudheidkamer Twente 1969]

HET LAMMERINKSWÖNNER [Foto SCEE]

Het gemeentelijk monument is een Lös Hoes en stond tot 1976 als boerderij op erve Lammerink in Usselo. De boerderij is oorspronkelijk gebouwd in 1775 en beschikt over één ruimte waar werd gewoond, gewerkt en het vee was gestald. In 1978 is de boerderij steen voor steen afgebroken en in het Abraham Ledebøerpark weer opgebouwd als werkervaringsproject.

Usselo kan gerust met de overige buurtschappen van Lonneker in natuurschoon wedijveren. Komt men van Enschede uit over den Haaksbergischen kunstweg op den hoogen Usseler Esch, dan wordt men verrast door de schoone vergezichten, die men naar alle zijden heeft. Achter zich op het buiten 't Mors, welks aardig landhuisje lief afsteekt tegen het groen van de er achter staande

Boerderij op de Usseler es. [Foto SCEE]

zware eikeboomen, links en rechts over prachtige, bebouwde akkers op houtrijke boerenerven, en schuin voor zich op de eigenlijke kom van de buurtschap, met haar (in 1844 gebouwd) kerkje, pastorie en boerenwoningen, wier daken duidelijk tusschen de eike- en donkere sparreboomen uitkomen.

Kerkje in Usselo 1857

Potloodtekening van H. ter Meulen [1857]

Zet men zijn weg voor, dan heeft men in weinige minuten de kom bereikt, waar men in de twee herbergen, Egbrink en Hannink, gelegenheid vindt om uit te rusten.

Bij Hannink is een telefoonstation, zoodat men daar met de stad kan telefoneeren. De wandeling van hier naar de halte Usselo, hetzij men zijn weg neemt over den Esch, langs den Vlierbosch, hetzij men tusschen de boerenerven door langs den Esch gaat, is zeer aan te bevelen.

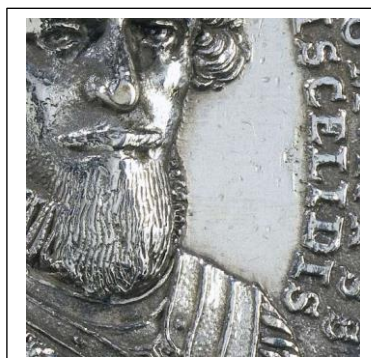

Het huidige restaurant **Hanninkshof** in Usselo.
[Fotograaf onbekend.]

Bij genoemden Vlierbosch, die een honderd meter van den Mac-Adam weg op de samenkomst van drie Eschwegen ligt, had Prins Maurits in 1597 zijn hoofdkwartier opgeslagen, toen hij Enschede liet opeischen. Zijne legertenten strekten zich toen uit tot voorbij het erve Josink

Prins Maurits in Usselo 1676

Van het Usseler kerkje loopt eene nog jeugdige dennenlaan naar de nieuwe stille begraafplaats met haar net hek.

Neo Rococo Poort begraafplaats Usselo. [Foto's SCEE]

Op een Holtink van de Usseler Geërfden in 1837 werd besloten tot het stichten van een zelfstandige kerkelijke gemeenschap tevens voorzien van een kerkhof.

In januari 1845 werd het kerkje in gebruik genomen gebouwd op het Hulschveldeken, een gemeenschappelijk stukje markegrond en daarbij werd ook een kerkhof aangelegd omzoomd met een haag. Er werd van dit kerkhof echter geen gebruik van gemaakt mogelijk omdat de grond hiervoor naar later bleek niet geschikt was. Daarnaast wilde men zich houden aan de nieuwe voorschriften niet in de kom van het dorp te begraven.

Op 23 april 1870 stelde de president kerkvoogd en wethouder van Lonneker Hermannus Nijhuis aan de vergadering voor het hooggelegen gedeelte van "Hulscherbroek" tegenover de kerk aan te kopen en in te richten als begraafplaats. De man die zich zo bijzonder had ingezet voor de aanleg van een eigen begraafplaats, kerkvoogd en wethouder Hermannus Nijhuis werd op 30 oktober 1879 als een der eersten aldaar begraven.

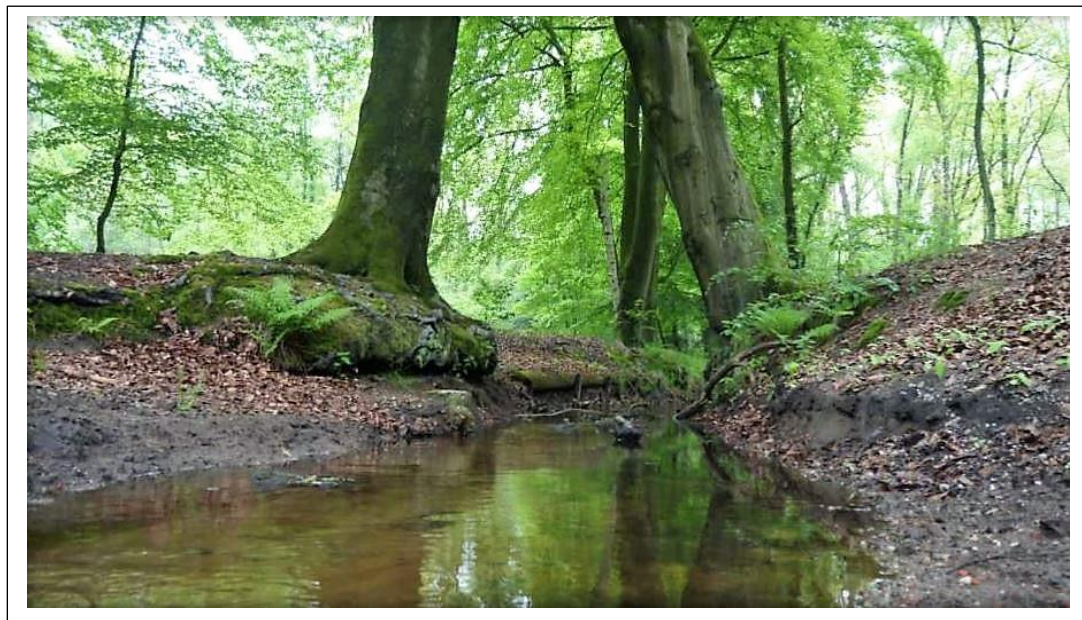
De oude poort van het kerkhof is historisch interessant met zijn zandstenen standers, waarop de diverse symbolen van de door en vergankelijkheid en van de eeuwige wijsheid Gods in zijn handelen dwars door de dood.

Als ingang wordt deze poort niet meer gebruikt maar gelukkig heeft men dit eenvoudig, historisch belangwekkende monument laten staan.

De begraafplaats in Usselo is een van de weinige begraafplaatsen die nog beschikken over een schelpenpad.

Vervolgt men van hier zijn weg langs de heg van het kerkhof, dan komt men over een kerkpad in 10 minuten aan het Teesinksbosch in Boekelo. Zoowel de fraaie houtpartijen als de vele liefelijke plekjes, die men er vooral langs de sterk kronkelende Veldbeek aantreft, maken dit bosch tot een der schoonste van geheel Lonneker, en hoewel het ook van uit het station Boekelo over een goeden weg (langs de school) in een paar minuten is te bereiken, wordt het door wandelaars te weinig bezocht.

Teesink bos. [Foto's SCEE]

Station Boekelo en de Stoomblekerij van Heek en Co. 1890

Genoemd station is thans het centrum van verkeer van de buurtschap Boekelo geworden. Schuin tegenover hetzelfde ziet men de in 1888 gebouwde stoomblekerij van de Heeren van Heek en Co met haar fraaien gevel, die voor de bewoners dezer buurt een nieuw middel van bestaan heeft geopend.

Voormalig stationsgebouw Boekelo [fotograaf onbekend]

Boekelose Stoomblekerij

Gelegen aan de spoorlijn Enschede – Boekelo – Haaksbergen. Omstreeks 1911.

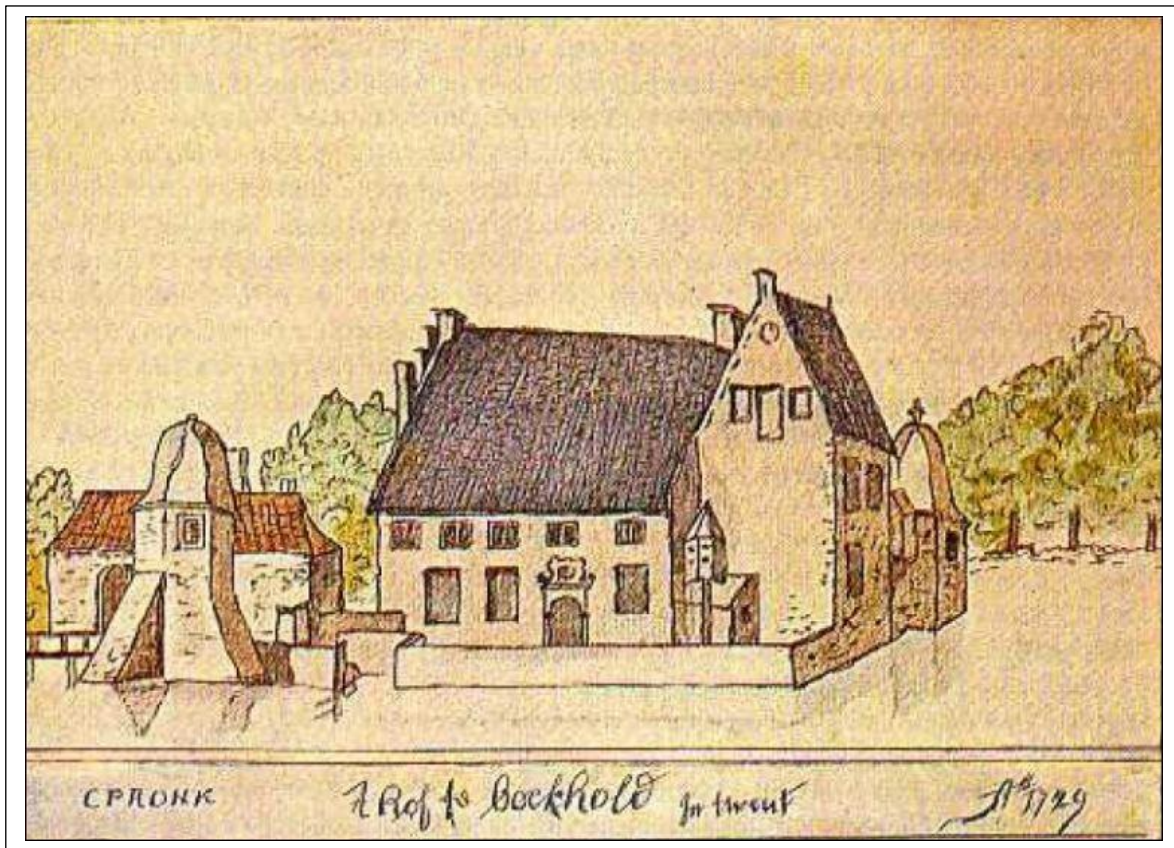

Dicht bij deze fabriek heeft men eene vloeiveide van den Heer G. J. van Heek. Wie echter de inrichting der vloeiveiden wil bestudeeren, ga liever voorbij de uitspanning de Kwinkeler, over verschillende meestal met boomen beplante wegen naar diens, een half uur noordelijker gelegen ruim 31 HA groote vloeiveiden, die tusschen de Rutbeek en de Tweekeler beek liggen en bijna onmiddellijk aan het Hof te Boekelo grenzen

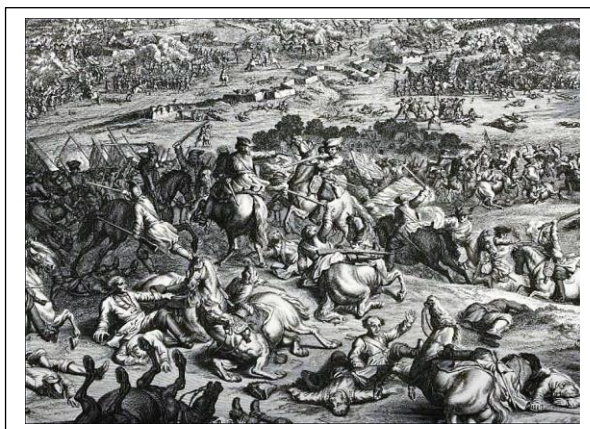
Hof te Boekelo [Foto SCEE]

In de geschiedenis van Overijssel en in 't bijzonder in die van Twente treft men zeer vaak den naam Boekelo aan. De Heeren 'tot Boekelo' woonden op genoemd Hof. In de 16e eeuw was het eene bezitting van de Heeren Ripperda van Hengelo een aloud adellijk geslacht uit de Groninger Ommelanden afkomstig. Unica Ripperda, die in 1598 drost van Haaksbergen en van 1612-1623 drost van Twente was, was Heer tot Boeculoo en Hengelo.

Zijn zoon Willem van Ripperda was een der gevolmachtigden bij de vredesonderhandelingen te Munster van 1644-1648, die den 30 Januari 1648 met den vrede eindigden, waarbij Nederland als loon voor zijn tachtigjarigen worstelstrijd met Spanje door Europa als onafhankelijk gemeenebest werd erkend.

Later kwam het Hof te Boekelo in bezit van de familie van Mahony; een lid dezer familie sneuvelde in den slag van Malplaquet (in 1709) en volgens de overlevering zouden zijne beide windhonden, die hem in den krijg verzeld hadden, na zijn dood naar Boekelo zijn teruggelopen.

De bloedige slag van Malplaquet in 1709

Van 1722-1750 was Generaal-luitenant C.J. Baron de Mahony tot Boekelo, als Goedsheer, lid van den Kerkeraad te Enschede; door erfenis werd deze ook eigenaar van de havezathe Hachmeule onder Delden. Ook vinden wij van 1750-1769 J.A. van Mahony tot Boekelo en Hengelo als lid van genoemden Kerkeraad vermeld.

In 1817 stond het Huis te Boekelo nog. Het was een ruim gebouw, met grachten omgeven, met een voorplein en twee ronde torens. Van binnen kwamen de vertrekken uit op eene groote vestibule. Eene prachtige eikenlaan en een groote vijver wijzen nog de plaats aan der vroegere havezathe, die onder het rechtsgebied (dingspil) van Enschede behoorde.

Een klein half uur ten zuidwesten van het Hof te Boekelo stond vroeger het adellijk kasteel te Bekkum, op de plaats waar thans het met hooge eikeboomen omgeven boerenerf Altena ligt. Van den bouw en van de slooping van het kasteel valt niets met zekerheid te zeggen; wat de bewoners betreft, vonden wij vermeld, dat in 1544 Maria van Beckum, de zuster, en Ursela van Werdum, de echtgenootte van Jan van Beckum, gevangen werden genomen, in een (nog aanwezigen) kelder van het kasteel Twickel werden opgesloten en daarna even buiten Delden, aan den straatweg naar Goor den 13 November om den geloove (zij waren doopsgezind) werden verbrand. In het volksliedje, dat in die dagen veel werd gezongen, heet het:

De jongste is eerst genomen,
Juffrouw Mary, na mijn verstant,
Om hare suster te ontvromen
Hebben zij haer eerst verbrant.

De ander vraagden sij met practijken,
Ursel was sij genaemt,
Oft sij niet woude afwijcken,
Haar suster was gebrant, geblaemt.

Waarop Ursela antwoordde:

Soudt ghij mij van de waerheyt drijven
Om desen tijtlijcken doot
Neen bij Christum wil ick vroom blijven,
Mijn hulper in al der noot.

De omstandigheid dat de Drost van Twente, Gosen van Raesfelt van Rutenberg onder Dalfsen, schoonzoon van Jan de Rijke, Heer van Twikkel, de naaste bloedverwant en erfgenaam van de beide zusters was, geeft aanleiding tot het vermoeden, dat hier meer de hebzucht van den bloedverwant dan de geloofsijver van den Drost in 't spel was.

Het Altena ontleent zijn naam aan het voormalige kasteel Altena. Het kasteel zou vlak bij de Hagmolenbeek hebben gelegen, maar de exacte plaats is nooit vastgesteld. Het was eigendom van de „familie van Beckum“ en is rond 1475 vernield. Er is veel over de naam geschreven en hij wordt verklaard als 'al te na', gezegd van een erf, een kasteel of sterkte, dat al te dicht bij een ander gelegen is.

Andere kastelen in de buurt waren Hagmolen bij Bentelo, Oldemeule in Hengelo en Boekelo in Enschede. De reden voor de bouw was dat de familie Van Beckum hier vermoedelijk tol kon heffen in combinatie met vermoedelijk een watermolen. Het was een strategische punt op de kruising van de weg tussen Hengelo en Haaksbergen aan de Hagmolenbeek. Deze beek mondde vroeger uit in de Regge bij Goor.

De boerderijen waar je over of langs komt zijn de erven Groot Altena, Klein Altena, Witveld, Asbroek en Obdam. De boerderijen laten met hun zwart-witte luiken (blinden) zien dat het hier om Twickelgebied gaat. Erve Veldsnieder (bij het Stepelerven) is geen Twickel boerderij.

Groot Altena (1844)

Bijzonder is het lange en smalle Altena's voetpad, zeer waarschijnlijk een oud kerkpad. Dit pad leidde naar het gebedshuis (kapelletje) van 't Altena. Vele havezaten en adellijke huizen hadden vroeger een eigen kapel. Bewoners van buurtschap 't Stepelo liepen dit pad om bij de kapel te kunnen komen. Klein Altena Van Erve Klein Altena is niet zoveel bekend. Vermoedelijk is het een afsplitsing van Groot Altena.

Klein Altena bouwjaar 1837 [foto's SCEE]

Er staat een prachtige, maar in het voor jaar sterk plakkende, linde op het terrein. Het voorste deel van de boerderij wordt tijdens de vakantie verhuurd.

Erve Witveld (± 1860) Vanaf de parkeerplaats Haaksbergerstraat de eerste weg links gaat naar erve Witveld. Op weg er naar toe staat een lariks productiebos. Opvallend is de hoeveelheid hulstbomen. Dit wijst op iets rijkere (beek)grond. Erve Witveld heeft zijn naam te danken aan 'wyt', in het Middelnederlands wytboom of wideboom, de Wilg; en dan meer speciaal de katwilg (*Salix viminalis*). De Katwilg staat bekend om zijn enorm regeneratievermogen en om de vorming van vele zijtakken aan de voet. De eenjarige tenen werden gebruikt voor het vlechten van korven.

Erve Witveld

De driejarige scheuten voor hoepels, bonestaken en schuttingen. Aan wateroevers wordt de Katwilg gebuikt om afkalving te voorkomen. Wilgen groeien bij voorkeur op vochtige plaatsen en dat betekent dat die plaats in het verleden erg nat was. De voorzijde van het gebouw is vanaf het wandelpad niet te zien. Het erf komt al voor in de rentmeesterrekeningen van 1650.

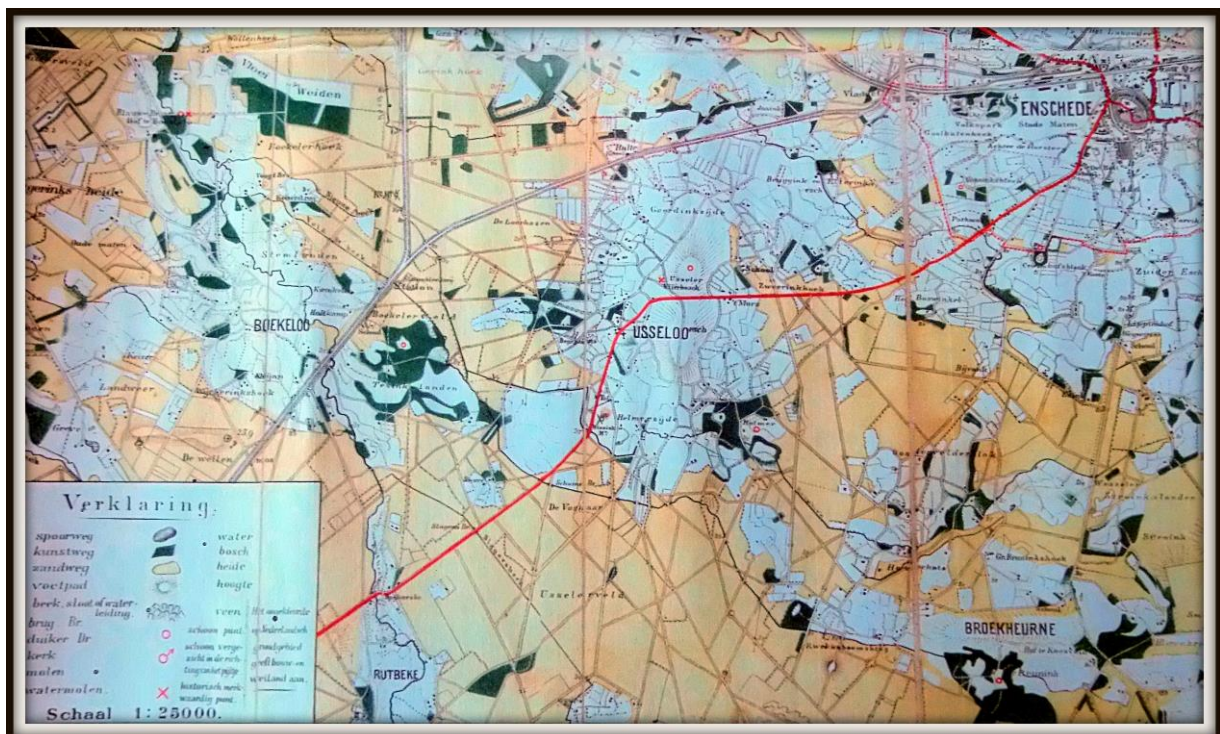
Het Altena bosdeel Dit ligt in het begin vanaf de parkeerplaats aan de Haaksbergerstraat rechtdoor. De boerderij Groot Altena ligt links van de ingang. De verharde weg gaat naar erve Klein Altena. Vlak voor het bos begint het kerkpad richting Stepelo. Het landgoed Altena verradt zijn identiteit door veel dikke bomen en een mooie afwisseling van natuur en cultuur, dat wil zeggen een rijk van bos voorzien boerenland. Altena's bos is een Wintereiken - Beukenbos met oude opstanden van Zomereik.

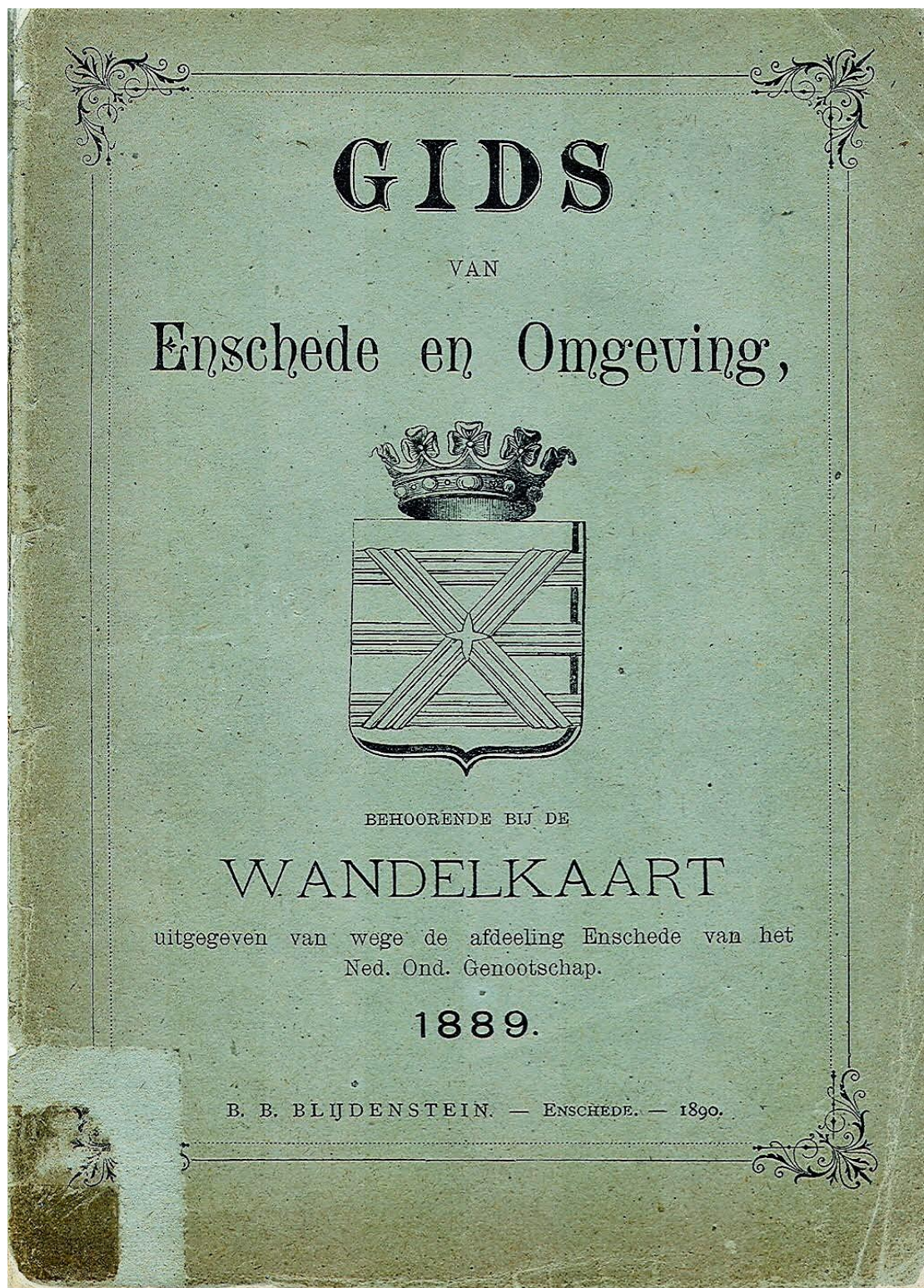
[Foto SCEE]

Er is sprake van een hoge natuurwaarde en een hoge houtteeltkundige waarde. Probleem is de geringe vitaliteit van de oude eikenopstanden. De vele adelaarsvarens staan de natuurlijke verjonging in de weg. Na 1995 zijn de meest problematische opstanden kleinschalig verjongd. In dit bosdeel komt veel hulst voor. Hulst is in het voorjaar de waardplant van het boomblauwtje en in de zomer is dat de klimop.

Deel van de Wandelkaart Enschede en Omstreken,
uitgegeven door het Nederlands Onderwijs Genootschap Afdeling Enschede.

Gids van Enschede en omgeving 1889

GIDS.

HOTELS. — *De Klomp*, Gronausche straat, hoek Hondekolk, (logies met ontbijt en service f 1.75, table d'hôte te 1½, en te 5 uur met ½ flesch wijn f 2 —, souper f 0.60);

de Graaff, Hengelosche straat, hoek Haakbergsche straat, (logies met ontbijt en service f 1.75, table d'hôte te 1½, uur met ½ flesch wijn f 2.—, souper f 0.60);

Amelink, Oldenzaalsche straat over het spoor, (logies met ontbijt en service f 1.35, diner met ½ flesch wijn f 1.70, souper f 0.60).

CAFÉ'S. — *Mendelaar* (Haverstraat), *Gerritsen* (Alstâtsche straat, hoek Gronausche straat), *Fortuin* (Hengelosche weg), *Hemken* (Noorderhagen), *de Zon* (Zuiderhagen), *Meijran* (Korte steeg).

Station Staatsspoor; *Stations-koffiehuis* (Parkweg).

Volkspark (geopend 2 Mei 1874).

STALHOUDERS. — *L. M. van de Lande* (Hengelosche straat) *Th. du Crocq*, (Hotel de Klomp, Gronausche straat).

OMNIBUSSEN. — Op elken trein rijden omnibussen van de *Hotels de Klomp* en *de Graaff*.

SOCIETEITEN. — *Groote societeit* (2e Langestraat tegenover de Hofstraat); *Burger-societeit* (in 't Hotel de Graaff); *Societeit de Harmonie* (in 't café Mendelaar).

STATIONS. — *Station van het Staatsspoor* (Stationsweg), naar Gronau in 15 minuten, naar Hengelo in 12 min.

Station van het G. O. L. Spoor (Hengelosche weg), naar Usselo in 7 min., naar Boekelo in 13 min., naar Haaksbergen in 25 min. naar Lonneker in 8 min. en naar Oldenzaal in 20 min.

POSTKANTOOR op den Zuiderhagen; open op werkdagen van 7 uur 's morgens tot 9 uur 's avonds; voor postwissels en quitanties van 9 uur 's morgens tot 3 uur 's middags; open op zon- en feestdagen 's morgens van 8 tot 9 uur, 's middags van 1 tot 2 uur en 's avonds van 7 tot 8 uur.

Bussen voor brieven en drukwerken aan het Postkantoor en aan het hotel de Klomp (Gronausche straat).

Brievenbus aan het station van den Staatsspoor (Stationsweg).

Postzegels, briefkaarten, enz. verkrijgbaar, behalve aan het Postkantoor, in den kruidenierswinkel van H. B. Harperink (3e Langestraat A 2).

Van Gend en Loos, kantoor in de Walstraat, den geheelen dag open.

TELEGRAAFKANTOOR (in het Postkantoor), geopend op werkdagen van 's morgens 7 tot 's avonds 9 uur, op zon- en feestdagen 's morgens van 8 tot 9 uur, 's middags van 1 tot 2 uur en 's avonds van 7 tot 8 uur.

Het telegraafkantoor op 't station van het Staatsspoor is geopend van 8 uur 's morgens tot 8 uur 's avonds;

dat aan 't station van het Locaalspoor is, behalve voor reizigers, alleen open voor het afhalen van bestelde telegrammen.

TELEFOON, (opgericht in Dec. 1884), geopend op werkdagen van 's morgens 8 uur tot 's avonds 9 uur; op zon- en feestdagen des morgens van 8½ tot 9½ en des middags van 1 tot 2 uur.

SECRETARIE op het Stadhuis (2e Langestraat), geopend 's morgens van 9 tot 12 uur en 's middags van 2 tot 4 uur.

BANKIERS en KASSIERS. *B. W. Blijdenstein Jr.* of de *Twentsche bank* (2e Langestraat), geopend alleen op werkdagen van 's morgens 9 tot 12 uur en 's middags van 2 tot 5 uur;

Sub-agentschap der Nederlandsche bank (2e Langestraat A 380), geopend van 's morgens 9 tot 1 uur;

B. Höpink, (Achter 't Hofje A 35a), geopend van 's morgens 9 tot 's avonds 7 uur;

E. Elderink, (Noorderhagen A 217), geopend 's morgens van 9 tot 12 uur en 's middags van 2 tot 6½ uur.

INRICHTINGEN TEN ALGEMEENEN NUTTE: de *Melk-inrichting* (Molenstraat), geopend op werkdagen van 's morgens 7 tot 12 uur en 's middags van 2 tot 8 uur, op zon- en feestdagen van 's morgens 7 tot 8½ uur;

de *Volksbibliotheek* (Grootte Markt), geopend van 1 October tot 1 April elken Woensdag- en Zaterdagavond van 7½ tot 8½ uur.

KERKEN en BEDEHUIZEN: de *Groote kerk*, Nederduitsch Hervormde (Grootte markt); de *Jacobi-kerk*, Roomsch-Catholieke (Grootte markt); de *Doopsgezinde kerk*, (Achterstraat); de *Synagoge*, 1835, (Achterstraat); de *Afgescheiden kerk*, 1871, (Achter 't Hofje); de *Doleerende kerk*, 1889, (Watersteeg); het *Locaal Christendom*, 1873, (Noorderhagen).

COURANTEN: *Enschedesche Courant*, opgericht in 1855, uitgever: firma B. B. Blijdenstein, (Grootte Markt); *Tubantia*, 1871, uitgever: M. J. van der Loeff, (Langestraat); *Enschedé's Advertentieblad*, 1885, uitgever: J. ten Cate Bz., (Haverstraat).

Vereenigingen en Genootschappen: het Nut van 't Algemeen; Volks-
onderwijs; Twentsche landbouwmaatschappij, (opgericht in 1872);
Kamer van Koophandel en Fabrieken (1851); de IJclub „Vooruit”
(1885); Enschede's Mannenkoor (1871; oefenings-avond: Woensdag-
avond van 8 tot 10 uur in de Groote Societeit); Enschedesche
Mannenzangvereeniging (1884; oefenings-avond: Zaterdag van 8½
tot 10 uur in het hotel Amelink); tooneel-vereeniging „Tubantia”
(1873); Gymnastiek- en Schermvereeniging „Achilles” (1878, oef-
avond: Donderdag van 8—9½ uur in de Gymnastiekschool); enz. enz.

Een publicatie van de stichting cultureel erfgoed Enschede.

Bronnen:

- Wikipedia.
- Historisch archief gemeente Enschede.
- Oudheidkamer Twente [1969]
- Overijssel plaatsbeschrijvingen 1880-1940.
- Altena's voetpad / Stepelerveld, Hans en Lia van Hagen [2012]
- Gids van Enschede en omgeving. B.B. Blijdenstein 1889.
- Archief stichting cultureel erfgoed Enschede.
- Website Marcel Tettero <http://www.marceltettero.nl/Foto/2005/Hagmolen2.htm>
- Mw. Liesbeth Blijdenstein. [archief Edwina van Heek stichting]

Foto's:

- Marcel Tettero.
- Beeldarchief gemeente Enschede.
- Stichting cultureel erfgoed Enschede.